Cenzurat

VI. Évfolyam. 5. szám. Május. 1936.

HUMANITAS

(TESTVÉRISEG)

A JÁNOSRENDI SZÖVETSÉG HIVATALOS LAPJA

KÉZIRAT SZABADKŐMŰVESEK SZÁMÁRA.

SZERKESZTI:

AZ UNIO□ TAGJAIBÓL ALAKITOTT SZERKESZTO BIZOTTSÁG

CUPRINSUL

Fr.·. Pr. M. M. L. G.: Cuvânt de inaugurare la iluminarea □ Horia din Arad.

⁂: Datoriile francmazonului.

Fr.·. dr. J. B.: Ştefan Türr despre datoriile mazonice.

Fr.·. G. P.: Despre fraternitate.

Fr.·. dr. E. J.: Francmazoneria maghiară în secolul XVIII.

Informaţiuni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TARTALOM

G. L. h. Nm. tv.·.: Avató beszéd az aradi Horia □ felavatása alkalmából.

⁂; A szabadkőműves kötelességei.

Dr. B. J. tv.·.; Türr István a szabadkőműves kötelességekről.

Dr. P. G. tv.·. Előadás a testvériségről.;

Dr. J. E. tv.·.; A XVIII. század magyar szabadkőművessége.

Hirek a szabadkőművesség köréből.

INHALT

Br.·. Pr. Gr. M. L. G.; Einweihungsrede bei der Beleuchtung der □ Horia von Arad

⁂: Freimaurerpflichten.

Br.·. Dr. J. B.; Stefan Türr über die Freimaurerpflichten.

Br.·. Dr. G. P.; Die Brüderlichkeit.

Br.·. J. E.; Die ungarische Freimaurerei im XVIII. Jahrhundert.

Nachrichten.

Szabadkőmüves-irodalom

Balassa József: Kossuth Amerikában. 2·50 P.

Balassa József: A szabadkőmüvesség története. 1·— P.

Balassa József: A szabadkőmüvesség kézikönyve. (Káté.) I. Inasfok 1·50 P.

II. Legényfok. 1·— P.

III. Mesterfok. 1·— P

Az itt felsorolt művek megrendelhetők a „Testvériség" kiadóhivatala utján.

DENTAL-DEPOT
Dr. BLATTNER

ORADEA
Strada Dr. Aurel Lazar No. 4.

Kiadó!

Kiadó!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VI. évfolyam. 5 szám. 1936. V. hó.

HUMANITAS

KÉZIRAT SZABADKŐMŰVESEK SZÁMÁRA

Cuvântare de înaugurare

Rostită de Pro-Marele Maestru G. L. din prilejul inaugurării Logei Horia la orientul Arad.

Fraţilor!

Din ordinul prea puternicului nostru Mare Maestru S., fiind Dânsul bolnav şi impiedecat de a veni în mijlocul vostru, mie î-mi revine cinstea de a înaugura această nouă lojă francmasonă de rit Ioanit, care de acum înainte va lucra aici la orientul Aradului, purtând numele „Horia".

In aceste momente sublime, aici la Orientul Aradului, pe lângă lojă francmasonă Concordia, care are un trecut atât de bogat şi merituos şi un prezent atât de rodnic şi înălţător, în faţa ochilor noştrii se aprind noi lumini, noi dorinţi, un nou far şi o flacără nouă a voinţei sufletului omenesc, pentru un viitor mai bun, pentru o înţelegere reciprocă mai puternică şi pentru atingerea unui progres mai fecund al societăţii omeneşti.

Tristeţa şi îngrijorarea, ce par a imprima în zilele de acum, nota lor sombră în spectrul vieţii noastre, sunt amuţite în acest moment de farmecul avântului energiilor Voastre creatoare şi a intenţiunilor Voastre curate, cari vor să premeargă descătuşarea spiritelor şi a sufletelor robite de nevoile timpurilor.

Şi în această atmosferă impresionantă, asistând noi aci acum la naşterea unei noi lojă francmasonă, a lojei „Horia", înaintea ochilor mei sufleteşti vibrează pentru câteva clipe tabloul splendid al unei lumi bune, al unei lumi nobile, al unei lumi pacinice, despre care masoneria noastră visează aci în templurile ei, — de secole de ani.

Căci afară, dincolo de uşile acestor temple masonice şi peste tot globul pământului, vremurile sunt caracterizate prin depresiune economică, prin destrămări sociale şi prin decădere politică, şi se pare tot mai mult, că vechiul sistem de viaţă economică şi socială, ajuns la simptoame de bătrâneţe şi slăbiciune, nu-şi va putea evita perirea.

Mulţi, foarte mulţi sunt cei ce ne proectează într'un mod tot mai evident conturele unui punct mort periculos, la care afirmă ei că vom ajunge, dacă o reajustare şi o reorganizare a felului de a fi, a vieţii noastre colective, nu va interveni la timp şi nu va calma şi linişti valurile monstre şi spumoase, cari se frământă şi se ridică zi de zi şi tot mai ameninţătoare în jurul societăţii omeneşti atât, de sbuciumate.

Frământările şi neliniştea contemporană prezintă fără îndoială o perspectivă istorică nouă, un fel de viziune a sfârşitului a celui ce a fost. Domneşte azi o îndoială grea în lumea spiritului şi un desechilibru grozav în lumea economică, sguduind ambele aceste crize stilul de viaţă contiporan.

Zi de zi ni se spune, că generaţia actuală asistă la un sfârşit, de epocă şi în faţa unor prefaceri catastrofale istorice. Dar cristalizarea ideilor şi aspiraţiunilor faţă de viitor întârzie mereu şi nu se văd decât contraziceri, contraverse şi haos nemaipomenit.

Omului din timpurile noastre îi place se nege tot, ajungând chiar la prăpastia negărei de sine insuşi şi se desfăţează distrugând cât mai mult, chiar cu riscul autodistrugerei.

Noţiuni inventate de acest om civilizat, pentru cari acest homo sapiens, a luptat secole întregi din greu şi fără întrerupere, cum sunt noţiunea cinstei, a iubirei, a dreptăţii, a binelui şi a frumosului, a moralei şi a eticei, azi par a fi ajuns la o răspântie, şi trebuie să treacă printr'o criză grea şi universală.

Şi voi câţiva oameni dintr'acest oraş, cari vă numiţi fraţi, cari vă cinstiţi reciproc, oameni de bune moravuri şi liberi de ori ce prejudecăţi V'aţi aliat azi seara aci în faţa noastră, formând un nou Orient, de unde se plece lumina, şi dorind să lucraţi şi contribuiţi la perfecţionarea morală şi materială a Voastră şi a semenilor Voştrii, desfăşurându-Vă munca Voastră demnă şi cinctită în serviciul unor ideialuri îndepărtate în viitor, şi cu rădăcini vechi în trecuturile strămoşeşti, şi supunându-vă unei disciplini şi armonii, cari azi nu prea cadrează cu spiritul furtunos şi castic al vremurilor noastre.

Şi când V'aţi asociat cu aceste intenţiuni, nu V'a impresionat nici odiul, nici riscul pe care l'aţi luat asupra Voastră.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Căci fraţilor, în afară de Creştinism nu există vr'o altă asociaţie ori uniune a oamenilor, care să fie suferit atâtea acuze nemeritate şi care cu atâtea blândeţe şi toleranţă filozofică să fi înfruntat atâtea calomnii şi atâtea insulte, ca unirea această francmasonă, căreia voi aţi hotărât să-i ridicaţi azi aici un nou altar.

Masonii sunt invinuiţi de a fi o asociaţie a oamenilor egoişti, doritori de bunuri pământeşti ci de puteri lumeşti, cari dispunând de forţe secrete, guvernează şi dispun de destinele acestui glob pământesc, împingând soartea lumei numai spre rău şi iarăşi spre rău, pentru a-şi satisface interesele personale.

Toate relele, toate greutăţile, rezboiele şi suferinţele, toate calamităţile omenirei din toate timpurile mai vechi şi mai recente, sunt puse în sarcina francmasoneriei Fraţilor; Şi voi totuşi nu vă daţi bătuţi!!

Convinşi despre dreptatea idealului precis şi clar al armoniei, al binelui şi al frumosului ce se cuprinde în complexul de idei, cari formează aceia artă regală, Vă uniţi pentru a Vă închina puterea Voastră de muncă sinceră şi cinstită în serviciul adevărului şi a iubirei de oameni.

Şi cu riscul de a fi suspicionaţi, că susţineţi aci un nou templu consacrat studiului binelui şi al adevărului, unde munca Voastră va fi călăuzită de înţelepciunea, săvârşită de putere şi impodobită de frumuseţe, şi unde nici o lucrare a Voastră nu se va începe şi nu se va sfârşi fără chemarea ajutorului celui mai mare arhitect, al tot puternicului creator al Universului.

Iar în fața acuzelor și suspicionărilor, că sunteți internaționali conspiratori și trădători, Voi vă fixați în mod demn conduita voastră hotărâtă, luând numele „*Horia*“, a acelui Horia cari pentru idealuri și principii asemănătoare idealurilor și principiilor noastre masonice, a suferit moarte de martir tras și zdrobit fiind pe roată.

Fraților! Figura măreață a lui Horia să vă călăuzească și ocrotească noua voastră lojă, ca ea să devină un far luminos pentru a asigura avântul și a contribui la progresul masonerirei din această țară, atât spre binele neamului nostru cât și spre binele omenirei întregi.

Dragostea de neam a lui Horia, să Vă întărească dragostea voastră de neam neclintită, fără a exclude și iubirea deaproapelui, iubirea de om fără prejudecată de neam și religie, conform principiilor masonice, căci aceste două sentimente se pot foarte bine împăca la olaltă.

Tăria convingerii lui Horia, să Vă întărească convingerea Voastră Masonică, iar suferința și jertfa lui Horia să Vă rămână pururea pildă de jertfă și abnegațiune, care trebue se caracterizeze pe fiecare mason.

*

Lucrați fraților, lucrați, că odată totuși acest vis, visat de francmasoneria lumii intregi, să poată deveni o realitate.

A szabadkőmüves kötelességei

Irta: ***

BDD (Gutenberg Transylvanica) Szabó Ferenc Könyvtár Cluj

Mi mindannyian el vagyunk kötelezve egy szk. alapigazságnak: a humanitas eszményének. Testvéreink évszázadok óta közösségekké fogózkodnak össze, hogy közremüködhessenek az örök szellemi templomépitésben, amely nemcsak mireánk, hanem az emberiség egymást követő nemzedékeire vár. A szk. igazság, a szk. szellem azonban semmi sem volna megvalósulás nélkül, a valóság nélkül, melyben kifejeződik s amely a szellemet természetesen mindig bizonyos tökéletlenségre itéli. Aki azonban az elkerülhetetlen tökéletlenség miatt elveszti hitét a szellemben is, aki szk. optimizmusát kislelküen feladja, az a mi legszentebb kötelességeink ellen vét. A kérdést tehát, hogy a mi törekvéseinknek a mai események és a mai gondolkozás körében van-e még értelme, egyenesen a szk. szellem elleni bünnek nevezhetjük. Kell-e ilyen kérdésre még egyá talán válaszolni?! Nem magától értetődő dolog, hogy törekvéseinknek éppen a mai időkben, éppen azok között az események között, amelyek körülöttünk viharzanak, éppen a minket körülvevő szellem légkörében kell érvényesülnünk? Mikór legyünk szabadkőmüvesek? A biztositott jólét kellemes napjaiban, a polgári nyugalomban? Mint jótékony mellékcélokkal összeülő vitázó és vacsorázó társaság, mint a filantropikus törekvésü egyleteskedés képviselői? Csendes időkben: mikor senkisem támad, mikor polgári megélhetésünk szilárdan van lehorgonyozva, amikor a jóllakott megelégedés alapjáról kényelmesen lehet ideálokat prédikálni, s e mellett még egy tekintélyes mértékben megszervezett jótékonyságra is hivatkozhatunk? Nem ez a szk-ség feladata és nem ilyen időkben van különösen szükség reá. A jótékonyság helyes és fontos dolog, de nem lényeg, hanem olyan magától

értetődő dolog, amely számunkra természetesen adódik. A szk-ség azonban az egészre megy. Az egész emberre és az emberi közösségre. Legerősebb hit-teljesitményre hivja fel az egyént a humanitas eszményeivel szemben és a közösséget követeli mindenki érdekében. Aki közülünk a bizonytalan időkben maga is ingadozik, aki a döntő pillanatokban megtörik és arra gondol hogy mire jó még mindez; aki abban a pillanatban hagyja ott feladatai őrhelyét, amikor igaziban van szükség a munkájára. az jobban tette volna, ha soha nem keresi fel a páholyt!

A szk.-től ugyanazt lehet követelni, amit a filozofustól: felelősség-tudatot életének és meggyőződésének mélyebb összhangolása tekintetében. Minden szk-nek legfőb b müvét st egyénisége képezi. Hiszen mindannyian azt az elvet képviseljük, hogy a szk.-ek az emberi társadalomnak szellemi és erkölcsi elitjét kell hogy tegyék, az emberiesség igazi előfutárjainak kell lenniök. Kötelesek arra, hogy az átlagnál magasabb teljesitményeket érjenek el, hogy az átlagnál magasabb hitük, az átlagnál erősebb optimizmusuk legyen. Minél nehezebbek az idők, annál több alkalmunk adódik, hogy ennek a kötelességünknek eleget tegyünk. Aki a mai időktől félve, a pesszimizmus rejtekébe huzódik vissza, az nem szabadkőmüves. Azt csak sajnálhatjuk azért, hogy olyan egyesüléshez kapcsolódott, amelynek kiváló szellemei számára a meggyőződésért való hátor kiállás mindig a legemberibb kötelességet jelentette. Az igazi szk. nem az, aki átlagos kötelességét jól és szépen teljesiti, hanem az, aki életmenete révén a szk. eszméket kitartóan és példaadóan valósitja meg, aki a felismert igazságnak életet tud kölcsönözni a jelen adottságai között.

Nem vonjuk kétségbe, hogy hősiességet és önfeláldozást mindenkitől követelni nem lehet, hogy legnagyobb részben gyenge és másoktól függő emberek vagyunk, hogy mindig csak kevesen vannak olyanok, akik a végső áldozatokra és a végső következmények levonására is képesek. De nem törülhetjük ki teljesen célkitüzéseinkből a meggyőződésért való bátor kiállást az áldozatkészséget és a lemondást, nem képviselhetjük azt az álláspontot, hogy akinek ez legkevésbbé is nehezére esik, az vonuljon vissza a polgári biztonság békével körülhatárolt kertjébe. Mert éppen a jelenlegi időkben kell a szk.-ektől többet követelnünk, mint bármikor máskor, éppen most kell megkivánnunk, hogy mindenik közülünk, ha ellenséges áramlatok ostromát is állja, képes legyen számunkra az izenetet küldeni: „jelentsétek barátaimnak, hogy semmit sem tettem olyat, ami a szk.-séghez nem méltó, vagy vele össze nem egyeztethető." És talán ez volna a szk-i kötelességek maximuma? Szó sincs róla: ez a legkevesebb, amit egy szk-től elvárhatunk, erre a legkevesebbre mindannyian fogadalmat is tettünk.

Ha körülnézünk, három erősödő hatalmat látunk, melyek kivételes erőfeszitéseket tesznek, hogy az európai emberiség nagyrészét magukhoz ragadják. Ezek a hatalmak ellenséges érzülettel viseltetnek velünk szemben, kénytelenek velünk szemben ellenséges érzülettel viseltetni. Egyik a nacionalizmusnak és a fajelméleti törekvéseknek hatalma, mely az általános emberi testvériesség, a humanitas ellen dolgozik, magasrendüségi és alsóbbrendüségi határokat állit fel emberek, népek és fajok között s a középkori idők szellemi és társadalmi helyzetébe szeretné visszavetni az emberiséget.

A második ilyen hatalom a materialista világ- és történelem-felfogás, mely az ember minden kérdését és problémáját egyetlen szempontból próbálja meg-

oldani, megkisérli az emberek élettörvényeit egyedül gazdaság-szociológiai térre áthelyezni, melynek alapelvét a következő mondatban sürithetnénk össze: „Előbb arra van szükség, hogy legyen mit együnk, csak azután jön az erkölcs.“

És ezen a két hatalman kivül, amelyek teljes erejükkel ellenünk irányulnak, mint harmadik hatalom ellenünk fordul a katolikus egyház is, amely ugyanugy, mint a két első, szintén teljességében emel igényt az emberre és ezért a mi humanitárius törekvéseinket és minket magunkat is visszautasit. A három hatalom éles harcban áll egymással. De mindhárman ugyanakkor ellenünk is fordulnak. Miért küzdenek ellenünk ezek a hatalmak? Talán azért, mert jótékonyságot gyakorolunk? Azért, mert hetenként egyszer összejövünk, hogy különböző kulturális kérdések felett vitatkozzunk s azután együtt vacsorázunk? Azért küzdenek ellenünk, mert klubot, egyesületet, társadalmi szervezetet alkotunk, amelyeknek tagjai kölcsönös támogatásra kötelezettek? Vagy talán a rituálé miatt támadnak, amely pedig nagyrészben már nem is titok s amelynek veszélytelen és tisztán szimbolikus jellege senkit sem bánthat? Nem, nem ezért támadnak ellenünk. Magasabb dologért folytatják ellenünk a harcot. Azért támadnak, mert erőseknek, következeteseknek, heroikusoknak, áldozatkészeknek, a végletekig kitartóknak hisznek. Ellenfeleink mindezeket a nagy tulajdonságokat föltételezik nálunk eszményeink védelmében, amelyekről tudják, hogy egyéniségünk teljes latbavetése esetén képesek vagyunk velük az egész emberiséget átfogni, fászcinálni, tartalommal megtölteni, mert kivétel nélkül minden ember számára érvényesek, alkalmasak és értékesek. Mindezt feltételezik rólunk ellenfeleink, akik ma a világ legnagyobb hatalmai. És ilyen pillanatban válaszoljuk mi nekik: nyugodjatok meg, hiszen ti tévedtek! Mi csak ártatlan klub vagyunk, semmi egyéb. Karácsonyi ajándékokat osztogatunk és ingyenebéd-akciókat csinálunk. Ha azonban ti nem engedtek és mi ugy érezzük, hogy tagjaink veszedelemben forognak, akkor, igen akkor, törekvéseinknek a mai időkben nem marad helye. Aki a mai helyzetben igy válaszolna, az nemcsak kishitü volna és áruló. Az a legrosszabbat tenné, amit emberi intézménnyel szemben tenni lehet: a teljes nevetségesség átkának szolgáltatná azt ki. Az igazi szabadkőmüvesnek az élet minden körülményei között vallani kell azt, ami a királyi müvészet a valóságban: az ember teljes elkötelezettsége egész életére az egész emberiséggel szemben, kötelezettségvállalás arra a szabadságra, mely csak szolidáris felelősséggel érhető el mindenki számára a mai világ adottságai között; kötelezettségvállalás azzal a szellem és természet által adott egyenjoguságggal szemben, melyet az ember alapértékének, elidegenithetetlennek és megtámadhatatlannak ismer el; elkötelezettség arra a testvériességre, amely nélkül igazi társadalmi élet nincs s amely nélkül az örök békét elérni nem lehet. Az ellenünk küzdő hatalmaknak, amikor rohamaikat ellenünk inditják, amikor feloszlatásunkat és ideáljaink feladását követelik, válaszoljunk Schiller szavaival:

„Nein, eine Grenze hat Tyrannenmacht,
wenn der Gedrückte nirgend Recht kann finden,
wenn unerträglich wird die Last, greift er
hinauf getrosten Mutes in den Himmel
und holt hinunter seine ew'gen Rechte,
die droben hangen unveräusserlich
und unzerbrechlich wie die Sterne selbst“.

Mi, szabadkőmüvesek az örök jogoknak védői vagyunk, amelyekre Friedrich Schiller, a köténynélküli szabadkőmüves ebben a versében hivatkozik. Magunkra vállaltuk, hogy az emberiséget mindig ujra figyelmeztessük ezeknek a jogoknak fennállására, hogy a legerősebb elnyomás idejében is megmutassuk neki, hogy eziránnyu joga sohasem évülhet el, hogy a *szellem* az, mely a világot legmélyében összetartja és hogy azok, akik elfordulnak a szellemtől és ezt a világot más eszközökkel akarják kormányozni, átmeneti győzelmeket talán kiküzdhetnek, de uralmuk nem lesz, soha nem lesz tartós.

A szabadkőmüvesség még sohasem volt a kor eseményeivel annyira összekapcsolva, mint a mostani napokon, sohasem volt időszerübb, mint éppen ma. Minél sulyosabbak a szellemnek, a humanitásnak, az általános emberinek sérelmei, annál nagyobbra nőnek azok a feladatok is, amelyek a szabadkőmüvességre várnak.

Türr István a szabadkőmüvesi kötelességekről

Egy antikvárius boltjában került a kezembe egy lapnyi nyomtatvány; a cime: „Türr István a szabadkőmüvesi kötelességekről". Nincs rajta semmi közelebbi tájékoztatás, hogy mikor és hol mondotta ezt Türr István tábornok, Garibaldi fegyertársa. Tudjuk, hogy Türr István, akit Olaszországban vettek fel a szövetségbe, az emigrációból hazatérve, 1869-ben megalapitotta több emigráns társával együtt a „Corvin Mátyás, az igazságos" nevü skót ritusu páholyt, melynek ő volt első főmestere. Valószinüleg a páholy alakuló, vagy valamely más ünnepi munkáján intézte ezt a szózatot testvéreihez.

Dr. B. J. tv.:.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Kedves Testvérek!

Vannak egyszerü és elvitázhatatlan igazságok, melyeket gyakran föl kell eleveniteni emlékezetünkben, mert a szabadkőmüvesség ezen alapszik.

Kik vagyunk? honnan jövünk? mivé leszünk? — ezek olyan kérdések, melyeket lehetetlen, hogy minden józan ember magához egyszer másszor már ne intézett legyen.

Isten az embert jóvá teremtette, a világ megrontotta, a gonoszok pedig nyomorékká tevék őt.

Isten adta az észt, hogy segélyével tudományt szerezzünk, hogy tökéletesitsük és vigasztaljuk magunkat. Fejlődtek az igaz emberek, kik mint vezetők szerepeltek s kiknek tanitásai által világosak, megérthetők s mintegy kézzelfoghatók a morál minden kérdései.

Zoroaszter háromezer év előtt mondta ezeket: Szeressétek, segitsétek egymást, bocsássatok meg azoknak, akik megsértettek. E rövid alapigazságok, kedves testvérek, egymagukban elégségesek volnának az emberiséget boldoggá tenni. De a nagyravágyás, a gőg nem engedték, hogy az emberek megértsék e szavakat, az uralomvágy megrontotta a boldogság szabályait s az emberi-

ség jogait, az emberek megoszlottak és a rosszak szelleme győzedelmeskedett.

A nagyravágyás szülte az álnokságot, az álnokság következménye lett az emberi nyomor. Pedig a nagy mindenség alkotójának nem ez volt a célja.

A jó, bátor és értelmes munkások érezték ezt, kerestek menhelyeket a tudatlanság és álnokság veszélyei ellen s föl is találták azt a *szabadkőmüvességben*, vagyis azon mesterségben, mely szünet nélkül építi az emberiség számára az erény és igazság templomát.

Elsorolom testvéreim azon elveket, melyeket szabadkőmüves elődeink mint szent hagyományt biztak ránk:

Isten és erény.

Kőmüvesek, tiszteljétek az Istent, kútforrását mindennek, ami jó és kövessétek az erényt, mely arra van rendelve, hogy általa megtartassék a jó.

Isten értelmet adott, mely megkülönböztet bennünket az állatoktól, s mely által megkülönböztethetjük a jót a rossztól, az igazat a tévestől.

Müveljétek tehát értelmiségeteket, mint oly eszközt, mely által embertársaitoknak hasznára lehettek.

Testvérek, kerüljétek a tévelygést és gonoszságot, mert ezek forrásai minden nyomornak, mely az emberiséget sujtja.

Terjesszétek a tudományt s a világosságot.

Ne keressetek azoknál, kik közétek lépni akarnak, más kellékeit, mint a becsületességet és a tudást — és ezért bevehettek minden becsületes és értelmes embert, nem tekintvén hitvallását vagy hazáját.

A profánok átkozzák, kik nem tartoznak az ő hitvallásukhoz — ti ne átkozzatok soha senkit.

Minden nép azon szabályok és szertartások szerint imádja istenét, amelyekre tanitották, — ne háborgassatok tehát soha senkit az Istennek tiszteletében.

Isten az igazság, tanitsátok az igazságot.

Ezek a szabályok, melyek elődeinktől maradtak, melyeket nekik a bölcsesség és az igazság szellemei sugalltak. Ezeknek terjesztése, testvéreim, boldoggá teheti az emberiséget. Ezen bölcs elvek oly gazdag és kiapadhatatlan bányát képeznek, melyből tanulságot merithet és oktatást készithet minden testvér.

A testvériségről

Dr. P. G. tv.·. előadása a cluji „Labor" skót ritusu □ munkáján.

Elmondom felfogásomat a testvériség lényegéről.

Sok éve történt, hogy egyszer egy mezei uton igyekeztem hazafelé. Vihar volt készülőben. Egy 10—12 évesnek látszó leánygyermek jött velem szemben, aki egy nála nagyobbnak látszó fiut cipelt a hátán. Megkérdeztem, mi baja a fiunak?

— Lábát ficamitotta ki.

— Honnan hozod a hátadon?

— Az erdőből. — Körülbelül két kilométernyire lehetett.

— Nem igen nehéz neked?

A gyermek csodálkozva nézett reám s csak annyit mondott: Hiszen testvérem!

Azelőtt is, azután is sokat hallottam beszélni a testvériségről. Fehér és zöldasztalnál, népgyüléseken, politikai gyüléseken és papi szószékből. Azonban sohasem hallottam olyan eleven, igazi jelentésében, mint ettől a gyermeklánytól, amikor a szó jelentését bizonyitotta és megerősitette a tett, amely világosan mutatta, hogy milyen nagy teljesitményre képesiti a teljesen átérzett testvériség a különben gyenge gyermeki szervezetet is.

Hogy a testvériség lényegét megismerjük és megértsük, meg kell előbb értenünk az ember igazi lényegét.

Az igazi ember nem a fizikai test. A test csak eszköze, müszere a gondolkodónak, mint amilyen eszköz a telefon vagy rádió, amely beszél ugyan, de csak akkor, ha mögötte áll a gondolkodó ember.

Az ember azonositja magát érzelmi világával, ellenszenvének, rokonszenvének, gyülöletének vagy szeretetének, vágyainak, szenvedélyeinek összességével. De értelmes vizsgálódás után megérti, hogy ő sokkal több érzelmi megnyilatkozásánál. Ha talál magában olyan érzelmeket, melyek kiélése káros szervezetére, ha van elég lelkiereje, megragadja ezen káros érzelmeket, félreteszi utjából, kiirtja azokat gyökerestül és azt fogja tapasztalni, hogy azok elháritásával, félretételével ő maga még erősebbé lett, megnőtt hatalomban. Nem lett tehát azonos azzal, aminek félretétele után maga erősebb, nagyobb lett.

Végül az ember gondolataival azonositja magát. Saját felfogásával a világról, az őt körülvevő tárgyak és dolgokról, a népekről, a vallásról, az emberek egymásközötti viszonyáról stb., szóval gondolataival, saját gondolatvilágával. Azt hiszi, hogy az ő gondolatainak és elképzeléseinek összesége az ő énje.

Pedig az ember sokkal több, mint gondolatainak összesége.

A gondolatok az ember alkotásai, melyeket a külső benyomások következtében ő maga hoz létre. Az asztal nem azonos az asztalossal, a gondolat sem a gondolkodóval.

Én tehát nem vagyok fizikai testem, hanem az, aki azt használja. Nem vagyok érzelmeim, vagy azok összesége, hanem az, aki azokat ellenőrzi. Nem vagyok azonos gondolataimmal, hanem az, aki azokat alkotja. Az „én" a belső ember, aki mindezek mögött áll: spiritualis lényeg, öntudatközpont, része annak a nagy öntudatközpontnak, az Életnek, amelynek külső megnyilatkozása az egész világ.

Minden világosság a mi naprendszerünkben a Napból ered. Senki sem mondhatja az ablakán besütő világosságra, hogy az az ő külön világossága, mert ha kitekint az ablakon, látja, hogy minden napsugár, minden világosság egy és osztatlan. Ugy minden individuális élet lényegében a nagy Élet osztatlan része s csak külső megnyilvánulásában látszik elkülönültnek.

Hányféle alakban ismerjük a vizet! Nézzük a tenger vizének fodrozatát, amelyen megtörik a hold ezüstös fénye. Vagy nézzük, amikor a vihar ereje barázdát szánt belé és a hegynagyságu hullámok mint dióhéjat emelik magasra az óceánjáró hajót. Aztán százkilométeres gyorsasággal rohan és megtörve a parti sziklán, millió cseppre porladva hull vissza a tajtékzó tengerbe.

a felvilágosodás szellemében kormányzott országaiban és onnan megváltozott gondolkozással tért haza. A gondolatszabadság, a kétely, a tudományok megkedvelése és a vallástalanság volt a hétéves háboru magyar zsákmánya. Az uj felfogás hihetetlen gyorsasággal terjedt el a többi társadalmi osztályokban és Voltaire nevét nemsokára mindenütt lehetett hallani. (L. a Mercur von Ungarn 1787. 19. l.)."

Bármilyen fontosságot tulajdonitunk is a hétéves háborunak, mégis a felvilágosodás főcsatornája nem ez, hanem maga a császárváros volt. Mária Terézia törekvése, hogy Nagy Frigyes példájára müvelt, gazdag birodalmat kormányozzon, a magyarságot szorosan bekapcsolta a nyugati eszmék forgatagába. Sokszor elmondották már, mint terjedt el Bécsből a francia nyelv és erkölcsök ismerete Magyarországon.* Ámde a francia nyelv tudása már akkor nem volt ártatlan divatkérdés: a XVIII-ik századi francia irodalom már kitermelte nagy opusait. Montesquein, Voltaire, Rousseau, Diderot, sőt a kisebbek, D'Holbach már körülbelül befejezték irói pályájukát; az Encyclopedie is, a francia felvilágosodás faltörö kosa már régen döngette a régibb világnézet várfalait. Tehát aki magyar megtanult franciául, az egyenesen belecsöppent a francia felvilágosodás immár jól kiforrott gondolkodásába. A francia irodalom központjában pedig már nem a klasszikus irodalmi müfajok, a tragédia, a komédia vagy a portrait s más efféle állanak, henem a filozofia, mely lassanként még ezeket a müfajokat is átitatta jellemző mohóságával és kizárolagosságával."

A felvilágosodás eszméinek a páholyokba hatolása tehát főként Bécs franciás müveltségének tulajdonitható. Természetesen nem minden páholy fogadja tárt kapukkal a nyugatról betörő „új idők új dalait". Erdélybe a francia forradalmat előkészitő filozofusok eszméi már csak higgadt, leszürt formában jutnak el. Pest-Buda Bécs és a nyugat közelsége miatt már sokkal ellentétesebb képet nyujt. Mályusz Elemér kitünő könyvéből** jól ismerjük azt a heves és kiméletlen harcot, ami a magyar polgári világ kialakulásának előestéjén a páholyokon kivül és belül egyaránt tombolt a régi és új világ hivei között. A szabadkőmüvesség távolról sem állt oly egyöntetüen az új eszmék mellé mint, ahogy azt annak egykori ellenfelei hitték. A bécsi titkos levéltár nyilvánosságra hozott adatai szintén azt bizonyitják, hogy a páholyok és különösen a Pest-budaiak tele voltak az államhatalom fizetett, vagy ingyenes hiveivel, besugóival, alárendeltjeivel. A küzdelem tehát nem volt könnyü a felvilágosodás hivei számára. Mindenütt akadályokba ütközött az új eszmék terjesztése és még a legmagasab patronusok titkos támogatása, vagy jóakaratu elnézése sem jelentett tökéletes biztonságot azoknak, akik a „sötétség" hatalmai ellen akartak sikeresen küzdeni. A magyar szabadkőmüvesség és a felvilágosodás viszonyát vizsgálva azt látjuk, hogy minél inkább igyekeznek az ,új világszemlélet hivei erőszakosan és határozottan fellépni, annál nagyobb ellenhatással találkozunk éppen abban a „testvéri láncban", melytől leginkább remélték eszméik terjesztését.

A páholyok intim magányában a kilencvenes évek felé legkedvesebb olvasmányok Voltaire és Rousseau müvei, de különösen az előbbi gyakorol mély hatást a kor független szellemü magyar intelektueljeire. A nagy francia iró hatást jól fejezi ki a Bécsi Magyar Muzsa 1788-ban közölt gvadányis verse, amely a francia kultura előretörésétől félti a magyaz nyelvet. A bécsi magyar lap versfaragója panaszkodik, hogy Gyöngyösi versei már senkinek sem kellenek, majd igy ir: „De mégis kevés van a' ki ött forgattya Rúszszot pedig 's Vóltért inkább

* *Baranyai Zoltán.* A francia nyelv és müveltség Magyarországon. Budapest. 1920. 6.

** *Lipot Nádor* iratai I—III. Kiadja a Magyar Történeti Társaság. Szerkesztette Mályusz Elemér.

apolgatya, Mint kis Leánykáját ezt ugy tsokolgatya, Még éjjel is Voltért magáva hálatya."*

Az erdélyiek közül Cserei Farkas, Kazinczy barátja nagy Voltaire imádó, de az erdélyi származásu testőrirókon és Szacsvain kivül a csendes és egyáltalán nem forradalmi természetü Aranka is sokáig titkos Voltaire-rajongó. A Pesti „Nemzeti Muzeum Széchenyi könytárában" a Fekete—Aranka levelek között nagyon sok levelet találtam, amelyek arra mutatnak, hogy e két férfiu barátsága szabadkőmüvesi kapcsolataikon kivül részben a Voltaire szereteten épült fel. Gróf Fekete János nem egy Voltaire fordítását küldi el Arankának, aki barátja müvét ünnepélyesen be is mutatja az erdélyi „Nyelvmivelő Társaságban." Természetesen Aranka és Fekete francia imádatát miveltségük, vérmérsékletük és forradalmi helyzetük is nagyban befolyásolja. 1800-ban a francia forradalom rómjaira felépülő Napoleoni korszak kezdetén Fekete még mindig a „francia revolutióért" lelkesedik. Aranka már nem osztja barátja titokban irt lelkes politikai önvallomását. Válasza Fekete levelére a forradalmakból kiábrándult lélek önigazolni akarása.

A szabadkőmüvesség és felvilágosodás viszonyáról sokat lehetne még irni, de a tisztánlátást nagyon megakadályozzák a hiányzó adatok, a szellemtörténeti tudományok eddig még fel nem tárt területei. És ha minden ismeretlen adat napfényre kerül akkor is nehéz lesz a végső itélet megformulázása, a szellemi élet láthatatlan és bonyolult egymásrahatásának tudatossá tétele, s főként annak megállapitása, hogy mekkora az egyének, a külső „profán" világ és mekkora a páholyok valódi hatása a kor nagy egyéneinek és eszméinek kialakulásában. Mindenesetre legközelebb áll e kor jelentőségének igazi megrajzolásához Eckhardt véleménye, aki a következőkben foglalja össze a felvilágosodás jelentőségét: „a felvilágosodás váltotta ki azt a hatalmas hazafiúi érzést, melynek megnyilatkozásait a romanticizmus cimén szoktuk elkönyvelni. Valójában ez már uj forrás, melyet a felvilágodás tárt fel, s ez a forrás a nemzeti érzés mély rétegeiből fakad. Az univerzális itt találkozik a partikulárissal. Bessenyei, Kazinczy, Széchenyi Ferenc, sőt Széchenyi István munkássága felett ott lebeg a régi helyett vagy mellett az új hit: a felvilágosodásnak a haladásba vetett hite és parancsa, mely ezekben a vallásos kedélyekben szent nemzeti feladattá válik: kötelességükké teszi, hogy életüket a magyar nemzet kimüvelésének szenteljék. A kivülről szemlélő nem látja ezt s épp ezért igen jellemző annak a bécsi kémnek a gondolkodása, aki a felvilágosodásból kirügyező magyar nemzeti mozgalom minden újabb fázisát, mint a jakobinizmus újabb hóditását jelentgeti fel." „A francia felvilágosodás és a forradalom tanulságai tehát" fejezi be könyvét Eckhardt nem multak el nyom nélkül a magyarság életében. Montesquieu alkotmányos politikai elmélete, a Contrat Social gondolata és a forradalom ideologiája mintegy átalakitották a nemzet politikai gondolkodását: az alkotmányos kormányzat gondolata és a demokratikus egyenlőségi eszme átitatta a nemzet széles rétegeit és igy a negyvennyolcas forradalmat készitette elő. Vallási téren a deizmus türelmi ideálja lett általánossá, de talán még mélyebben hatolt be a gondolkodó társadalomba a deizmus hatása alatt a vallásos közömbösség, sőt a vallástalanság. Mindez talán nyomtalanul tünt volna el, mint Martinovicsék forradalmi törekvései, ha a haladás termékeny gondolata mélyebben fekvő titkos erőket nem bolygat meg: a nemzeti érzést, mely a nagyarányu nemzeti fejlődésnek és a sajátos magyar kulturának lett a kútfeje."**

A magyar szabadkőmüvességnek minden kétséget kizárólag döntő jelentő-

* Lásd Eckhardt fentidézett könyvét 63-ik oldal.
** L. Eckhardt könyvét 213—214. o.

sége volt a felvilágosodás eszméinek terjesztésében és azáltal a nemzeti érzés felébresztésében. A Pest-budai páholyok jelentősége különösen nagy e téren. 1790-től kezdve éppen akkor, amidőn a többi páholyok tevékenysége erősen aláhagyott, Pest-Buda elől kezd járni a „világosság" terjesztésében. Sajnos a szépen előretörő munkának véget vet a Martinovicsok összeesküvése nyomán ujra fellépő önkényuralom. 1795. junius 11-ikén felsőbb rendeletre megszünnek a páholyok. Pálffy Károly az egykori nagymester leirata vet véget a Pest-budai páholyok lelkes munkásságának is. „Minthogy — irja a leirat — a jelen viszonyok a közigazgatástól megkövetelik, hogy a közjólét megerősitésére minden kétes tettet és cselekményt a legnagyobb figyelemmel kisérje; tehát nem lehet semmiféle, bármi néven nevezendő titkos, vagy zártkörü társulatot megengedni. Ennélfogva meghagyta őfelsége, hogy oly intézkedések tétessenek, melyek az úgynevezett szabadkőmüvesek — vagy bármi más néven ismertetnének vagy léteznének — páholyok tartása haladéktalanul megakadályoztassék s a királyi meghagyás teljesitésére a kormányszékek elnökei szigoruan figyeljenek."

A királyi leirat után 1867-ig megszünik a szabadkőmüves szövetség működése Magyarországon. Hiába igyekszik Digner kapitány a pesti páholy főmestere és később Kazinczy is mindent elkövetni a páholyok ujraélesztése, működésük engedélyezése érdekében nemes törekvéseik kudarcot vallanak. De az elhintett mag nemsokára virágba szökkent. A szabadkőmüves apák nemzedékét felváltja a nem szabadkőmüves, de liberalis és nemzeti érzésü fiak nemzedéke. Kazinczy-Bacsányi—Aranka—Bároczy szabadkőmüves racionalizmusát Széchenyi, Eötvös, Kölcsey humanista és liberalis nemzetszemlélete viszi diadalra.

Irók az erdélyi szabadkőmüves páholyokban.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Erdély minden időkben a nyugateurópai szellem legkeletibb tovasugárzója volt. A külföldre menő diákok, világotjáró nemesek, a szélrózsa minden irányába utazó kereskedők nemcsak a kis országrész nevét vitték messzi el, de futárai hirvivői, pionirjai voltak Európa minden nagy szellemi megmozdulásának is. A szabadkőmüvesség hire hamar eljutott Erdélybe. Valószinüleg még a külföldön megforduló utazóink hozhatták hirét először el és lehetséges, bár nincsenek adataink rá, hogy a nagy nyugati városok páholyaiban nem egy erdélyi látta meg „a világosságot." Első hiteles adataink a XVIII-ik század negyvenes éveiből valók. A szabadkőmüvesség hire Erdélybe bécsen át, vagy közvetlenül Bécsből jutott le. Erdély a leopoldi diploma után osztrák tartomány lett és a földrajzi távolság ellenére szellemileg is az osztrák főváros vonzókörébe kerül. Tartományi tisztviselői, kereskedői, müvelt osztályai, diákjai mindenkori közvetitői az osztrák főváros szellemi és politikai életének. Bécs minden eseménye a tartományi futárok, az állandóan felutazgató tisztviselők és az érdekeik védelméért Bécsben élő, ott megforduló nemesek, főleg arisztokraták révén Erdélybe rövidesen lejut. Bécs izlése, franciás müveltsége, barokk müvészete már a század első felének erdélyi müveltségén erősen érződik. Működésének első idején az osztrák szabadkőmüvesség is francia hatásokat mutat. Főpatronusa Lótharingiai Ferencz, a későbbi Ferencz császár, aki Hágában 1731-ben lépett a szövetségbe. Neki köszönhető, hogy Mária Teréziánál, aki mindig hidegen viseltetett a szabadkőmüves eszmék iránt az ellene törő áramlatok nem érvényesülhettek. Befolyására Mária Terézia nem hirdette ki 1738-ban a pápa bulláját sem. Lótharingiai Ferencz élénk tevékeny-

* Abafi Lajos. A szabadkőmüvesség története Magyarországon. Budapest. 1900. 415-ik ol

séget fejtett ki a szabadkőmüvesség terén, de minden jóakarata ellenére a bécsi páholy müködését az ő megkerülésével betiltották, a tagok egyrészét lefogták. A bezárás és lefogás 1743 tavaszán, március 7-én történt, de a lefogottak érdekében maga Lotharingiai Ferencz szállott sikra készznek nyilatkozván teljes felelősséget vállalni a szabadkőmüvesek tetteiért és „minden vádra megfelelni, mit ellenük emelhetnének." Közbelépését siker koronázta. Március 19-én a lefogottakat mind szabadon bocsátották.

Levéltári kutatásaim során négy levelet sikerült felfedeznem az Erdélyi Muzeum Egyesület levéltárában, amelyek mind a bécsi páholy bezárásával foglalkoznak. E négy levél a legrégibb ismert irott bizonyitéka a szabadkőmüvesség iránti erdélyi érdeklődésnek. Ami e levelekben mindenekelőtt meglep, az a gyorsaság, amivel a páholy bezárás hire erdélybe lejut és tovaterjed. A bécsi páholy tagjainak javarészét 1743 március 7-én tartóztatták le, március 19-én már valamennyi lefogott „testvért" szabadlábra helyeztek. A hir a lefogás és a szabadonbocsájtás után nehány nappal már Erdélybe is eljutott és beszéd tárgyát képezte. A gyorsaság annál meglepőbb mivel ez év tavaszán még dühöngött az a kegyetlen pestis járvány, mely nemcsak megtizedelte Kolozsvár és Északerdély lakosságát, de az egymással való érintkezést, utasitást és levelezést is csaknem megbénitotta.

Legrészletesebben foglalkozik a bécsi szacadkőmüvesekkel Stephann Thuróczy ki még március 22-én értesiti gró Teleki Ádámot az Igen Patakára küldött levelében a bécsi dolgokról. A levél teljes szövege igy szól:

„Illustrissimo Domino, Domine Adamo Teleki de Szék
Igen Pataka
Illustrissime Domine S. R. I. Comes

Domine, Domine Patrone multum mihi Gratiose!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Az estve érkezvén ki Károlyvárról, akartam méltóságos urunk Ő Excellenciája státussa felöll, Nsgd. parancsalattya szerént alázatosan tudositani Miolta Igen Patakáról el ment azolta mind fekszik, sokan jöttenek papok ő excellenciája udvarlására, de még az domesticusuk is ő excellenciájához, nem kivántanak be menni, s terhére lenni; Cura alatt van, rövid időn reméljük Isten egességét jóbra fordittya quod et cordiatus voveo.

Semmi uj dolgott nem hallottam. Lista Frajmaureronum Haec est. Comes Gondola. Praeses, Marchio Doria, Comes Hameckem, Comes Gundocker, Staremberg filius abest Hofmeister, Comes Hajas, Prinz Hessen Reinfels, Baron Tintin Junior, Baron Bul. 4. hungari Lokaj von Doria, Secretarius Legati Prussiae, Quidam Baro Gallus, Quidam Petrinus Sacerdos Officiales aliquorum Dominorum Cambiatores mercatores etc. etc.

A magyarok közül mái listában láttam, nominálatnak B. Kemény László és kemény János urak; egy Prinznek, s a prussiai legátusnak utat adtanak, a többi mágnások magok házaknál arestáltattak, az alább valok sokan incarceraltattak volna, Processus is formáltatott volna ellenek, et quaenam sit Summa, essentiae ipsius nominis, futura posta declarabit.

Egyébb meritalis dolgot nem értettem: Quibus fausta quaesis et fortunata ex animo precatus. Summa reverentia perenno.

Illustrissimi, Domini S. R. I. Comitis Domini Patro Gratiosi

Humilimus servus
Stephanus Thuróczy

Karko. 22. Marciy. 1743."

Íme ez Thuróczy Telekihez irt levele. Sajnos az érdekes levélváltást teljesen nem ismerjük, mert az erre vonatkozó levelek vagy lappanganak meglevő levéltáraink ban, vagy pedig és ez valószinübb elvesztek az idők során.

A második levél Szilágysomlyóról szól. 1743. március 28-ikán irta idősebb Halmágyi István ifjabb Halmágyi Istvánnak. E levél azért is érdekes mert pestises vidékről iródott ezer nyomoruság közepette és jól mutatja, hogy a hirek, események határokon, orvosi és katonai kordonokon át mily gyorsan terjedtek tova. A levél szabadkőmüves vonatkozása igy szól:

„Szilágyi János Sogornak küldött leveledből, melynek küldését jól cselekedted, látom az Fraj Maurerek Societassát, melynek még tavaly is hallottuk valami hirét, de hogy ily nagy incrementumot vett volna, hogy t. i. Herczegi, Fejedelmi, Grófi Személyek közébük elegyedtenek volna, nem értettük volt, de már sok Particularitások is hallatnak felölök."

Ugyancsak idősebb Halmágyi István irja fiának 1743. 13-án többek között:

„Az Fraj Maurerek Societássa dolgának s circumstanciáinak elhiszem, mélt. gróf úr ő excellenciája kiván végére menni, magad is ha mit értesz felölük s misztériumok etc. felöl és tudositasz kedvesen vészem és miképpen absolváltattak volt az arestáltottak is etc."

Halmágyi második levelét időrendben megelőzi Micskei Cseh Benjámin Kendilonáról 1743. márc. 31-én gróf Teleki Ádámhoz Igen Patakára irótt levele. Szabadkőmüves vonatkozásu része igy szól:

„Ezen a földön a Frej Maurereynak nagy hire vagyon feles uri embernek jőtt tudósitása, hogy Báró Kemény János és László urak is incaptiváltattak, adná Isten a felsőb hatalmasságok követi is, hogy benne volnának, mert igy a babiloniai királyné mezitelensége felfedeztetnék és a magok körükben el nem térő episcopatusok felemelt szarva megszegetnék, ha jó a vég progressusa lészen, ha Isten dicsősége ellen való gyalázattal mulik el; amig valóságát nem érthetjük judicalnuk Isten ellen vagyon."

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Négy erdélyi magyar levél a szabadkőmüvesség hőskorából, a XVIII-ik századi Erdélyből, nemcsak ritka kuriozum, de kulturtörténeti dokumentum is. A levelek magukban talán nem sokat mondanak, mert egy akkoriban közismert és széles körben foglalt eseménnyel foglalkoznak, de magyar és erdélyi szabadkőmüves szempontból nagyon értékesek, mert többirányu tanuság levonására készteznek Értékesek először azért, mert ritka dokumentumok, hiszen az 1740-es évek közötti időkből aránylag nagyon kevés szabadkőmüves vonatkozásu levelet és iratot ismerünk. Minden uj adat feltünése nagyban elősegiti a magyar szabadkőmüvesség multjának tisztázását. Az eddigi feltevések helyett általuk pontosabban ismerjük meg a magyar szabadkőmüvesség multjának kialakulását, céljait és eszményeit.

E négy levél megirását a kuriozum, az erdélyi udvarházak pletykakedve hozta létre. De hogy megiródtak, ahhoz már messze figyelő szem, körültekintő ész kellett. És Erdély mindenre reagáló, Nyugatra néző friss érdeklődése, élénk szellemi horizontkeresése kellett ahhoz, hogy oly gyorsan, szinte napok alatt a bécsi hirt Erdély nemes kurjáin taglalják és az Európaszerte feltünést keltő eseményt a maguk sajátos módján tárgyalják.

Négy szabadkőmüves levél a XVIII-ik század közepéről, négy dokumentum arról, hogy Erdélyben is széles körökben kezdenek foglalkozni a szabadkőmüvesség ügyével. A negyvenes évek elején megindult érdeklődés nem alszik többé el. Alig néhány év és Brassó keletén kigyullad az erdély szabadkőmüvesség első fáklyája.

Az erdélyi szabadkőmüvesség virágkora Mária Terézia uralkodásának második felére és II. József királyságának idejére esik. I. Ferenc alatt mindössze néhány évig müködhetett a szövetség; felfelé ívelő pályáját a királyi önkény és az uralkodó rétegeknek a francia forradalomtól való félelme törték ketté. Az erdélyi szabadkőmüvességet a magyarországihoz hasonlóan Bécs közvetlen befolyása hozta létre. Erdély politikailag Ausztriához volt kötve. De a politikától függetlenül Nyugattal való kulturális kapcsolatai már akkor százados multra tekinthettek viszsza. Nincs olyan nagy szellemi áramlata Európának, amely későn bár, de Erdélybe ne jutott volna el. A XVIII-ik század első felének szellemi hanyatlása után az 1760-as évek körül ismét fellendülést tapasztalunk, kulturális és gazdasági téren. Bécs szellemi befolyása egyre nő. Egyelőre Erdélyben a szászság jelentősége domborodik ki, de a bécsi német kultura hatása alatt, példáját követve, vagy éppen ellenére, megszületik és ujjáéled az önálló uj magyar szellemiség is. Erdélyben már 1749-ben van szabadkőmüvesség. A legelső páholy Brassóban keletkezik. Nemsokára Szeben, majd Csik-Szereda és Szentgyörgy is befogadják a szabadkőmüves eszméket. Kolozsváron aránylag későn, csupán a 80-as években nyer hajlékot a Bécsből Erdélybe átültetett eszme. Méltán és önként felvetődik a kérdés: miért éppen Kolozsváron, az erdélyi magyarság politikai és kulturális központjában ereszt gyökeret oly késői a felvilágosodás korának eme jellegzetes társadalmi intézménye? Hiszen Erdély magyar központjának évszázados iskolái voltak, a nemesség és polgárság pedig, ha politikailag nem is, de kulturálisan és gazdaságilag már felvette Szebennel, a hivatalos központtal a versenyt. Miért kellett néhány évtizednek eltelnie mig a szabadkőmüvesség itt is hajlékra talált, miatt Brassóban, Szebenben, sőt Csik-Szeredán és Szentgyörgyön is virágzott már? A felelet Erdély politikai adottságaiból és a szabadkőmüvesség különleges eltérjedéséből önként következik. Az erdélyi fejedelemség politikai központja Szebenben volt. Erdély magyarsága pedig politikailag a szászok fővárosához volt kötve. Főtisztviselői ott éltek, közigazgatási, politikai ügyekben Szebenbe kellett Erdély bármely részén élő lakosainak fordulniok. Bécshez is Szebenen át vitt az ut viszont mingen Bécsből jövő kivánságot vagy akaratot, lett légyen az kulturális, politikai, vagy gazdasági, Szeben közvetitet Erdéllyel. De ettől eltekintve, a szabadkőmüvesség olyen központokban terjedt el, ahol kormányzóság volt, vagy amelyik nagy vidékkel rendelkezve időnként a környék főuri és intelektuális rétegeit magához tudta vonzani. Kolozsvár meglehetős zárt életet élt. Sem Béccsel, sem Magyarország nagyobb varosaival nem volt olyan szoros gazdasági és politikai kapcsolatban mint a szász főváros. Könnyen érthető tehát, hogy Szebenben csakhamar olyan szabadkőmüvesi élet fejlődött ki, aminek befolyása egész Erdélyre kiterjedt. Erdélyiek már a brassói és szebeni páholyok létesitését megelőzőleg is voltak tagjai különböző osztrák és külföldi páholyoknak. Az 1742-ben alakult bécsi „Három ágyuhoz" cimzett szabadkőmüves páholynak nagyon sok erdélyi tagja volt. Közöttük találjuk gróf Bethlen Gábor akkori erdélyi kancellárt is. Bruckenthal Sámuel, majd Báróczi és Naláczi testőrtiók szintén a legelső nevesebb erdélyi szabadkőmüvesek közé tartoznak. A bécsi páholytagok elfogásakor ugyancsak jó néhány erdélyi rövid időre bár, de fogságba kerül. Valószinüleg a Bécsből hazatérő erdélyi szabadkőmüvesek biztatására születnek meg az első páholyok is. Mária Terézia németesitő politikájának következtében az erdélyi páholyok tagjainak nagy része eleinte német.

BELFÖLDI SZABADKŐMÜVESSÉG

Julius Teutsch tv.·.

Sulyos csapás érte a *Zu den drei Säulen* p.-t, Braşov kel.·.én: április 26-án örök kel.·.-be költözött egyik legrégibb tagja, Julius Teutsch tv.·., akit nemzetiségi és felekezeti különbség nélkül mindenki nagyrabecsült és szeretett. Hatvankilenc éves volt, mikor a kalapács kiesett kezéből. Soha el nem évülő érdemet szerzett önzetlen munkájával és áldozatkészségével, amellyel a Barcasági Muzeumot (Burzenländisches Muzeum) harminc évvel ezelőtt nemcsak megalapitotta, hanem gazdaggá és az ország határain kivül is ismertté fejlesztette. A Barcaságon és a vele szomszédos Székelyföldön végzett számos ásatása gazdag anyaggal növelte a Muzeum öskori és egyéb gyüjteményeit, melyek gyarapitása érdekében sulyos áldozatoktól sem riadt vissza.

Az erdélyi szászság ezért mindig kegyelettel fogja megőrizni emlékét e tv.·.-nek, aki lelkének jóságával és egyéniségének szeretetreméltóságával mindenkinek szeretetét megnyerte. A *Zu den drei Säulen* p. tagjai hagyományos módon vettek bucsut ör.·.kel.·.be költözött tv.·.-ünk ől, akiben Szövetségünk nagymestere apósát gyászolja.

— —

Gheorghe Gh. Stanciu tv.·.

Alig egy évig viselte a szk.·. munka kötényét, de ezen rövid idő alatt teljes egészében övezte őt a „Pax" □.·. tv.·.-i láncának őszinte meleg szeretete és megbecsülése Március 25-én, életének 34. évében hult ki örökre kezéből az a kalapács, mellyel ifju lelkületének minden nemességével és határtalan ideálizmusával, végtelen lelkesedéssel, odaadással és fáradhatatlan buzgalommal dolgozott.

„A város közönsége e rövid idő alatt, melyben mint a város egyik főtisztviselője itt munkálkodott, a megboldogultnak csak melegen érző szivét, egyenes jellemét és lelkiismeretességét ismerhette meg." Igy ir róla a profán lap. De mi, kik ezt a szivet és jellemet a tv.·.-i láncban közvetlenül ismerhettük meg, Stanciu tv.·. ben egy szirtet láttunk, mely a mai kor szánalmas áramlataiból magasan kiemelkedve, az emberi haladás és az emberi boldogság felé vezető ut egyik világitó sugaraként ragyogott.

Stanciu tv.·. mindig és mindenhol, ahol csak tehette, készséggel munkálkodott a szk.·. eszmék megvalósitása érdekében. Hiven teljesitette kötelességét és ezért elvesztését mélységes fájdalommal siratjuk és emlékezetét hiven ápoljuk.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

HIREK A NAGYVILÁGBÓL

ANGLIA

A londoni páholyok irányitása.

Amint az angol szk.·. folyóiratok jelentik, Londonban 1200 páholy müködik, amelyek mindannyian a nagymester, a két helyettes nagymester és a nagytitkár közvetlen irányitása és ellenőrzése alatt állottak eddig. Ez a munka azonban olyan terhet jelentett e vezető személyiségek számára, hogy előreláthatólag rövidesen változtatni fognak rajta. Londont ebből a szempontból kerületekre fogják osztani, ami lehetővé teszi az ellenőrző és irányitó munka megosztását is. Nehezen szánták rá

magukat az angol szk.·.·ség vezetői erre az elhatározásra, mert több, mint kétévszázados szokás megváltoztatásáról van szó. A szükségletek azonban az angol páholyéletben is változnak s a mai viszonyok között elkerülhetetlenné válik, hogy az óriási kiterjedésü London páholyéletének irányitását is hozzá alkalmazzák a mai viszonyokhoz.

JUGOSZLÁVIA

Védekezés a rágalmazó hirek ellen. A jugoszláviai nagypáholy védekező bizottságot alakitott, melynek az a hivatása, hogy védekezzék és ha kell, nyiltan is fellépjen a hazug rágalmak ellen, melyeket napról napra a szk.·.·ség ellen terjesztenek. A védekezés kérdése különben is állandó napirendjén van a jugoszláviai páholyoknak. Belgrádban bizottság alakult a szk.·. neophyták kiképzésére történelmi és filozófiai szempontból. A nagypáholy egy uj szk.·. folyóiratot is alakitott „Sestar" cimen, melynek az a hivatása, hogy a szk.·.·séggel kapcsolatos eseményekről számoljon be a tvv.-nek.

FRANCIAORSZÁG

A francia nagypáholy békefelhivása A „Grande Loge de France" teljes ülésén egy békekiáltvány szövegét fogadta el, melyet szétküldtek a külföldi nagypáholyokhoz is. A kiáltvány a következőképpen hangzik:

A *Grande Loge de France* szövetségi tanácsa mélyen megindulva az utóbbi idők eseményeitől, melyek földrészünk kapujánál a háboru rémét bocsátották szabadon s amelyek jelenleg is fenyegetik Európának és a világnak békéjét, kijelenti, hogy elválaszthatatlanul ragaszkodik a világ békéjéhez, mely legelső feltétele az otthon és az emberi előrehaladás biztonságának. Meg van győződve, hogy egy civilizált, társadalom csak akkor állhat fenn, ha bizhatik a jognak érvényesülésében és az önként vállalt kötelezettségeknek betartásában. Ezért azzal a kéréssel fordul a népekhez, hogy őrködjenek a fölött, hogy a szerzett szabadságok és a vállalt kötelezettségek tiszteletben tartassanak s ugyanakkor azt a felszólitást intézi hozzájuk, hogy olyan nemzetekfeletti rendet teremtsenek maguknak, amely létrehozhatja a testvériességet az emberek között.

KIADÓHIVATALI KÖZLEMÉNYEK

Akiknek a „Humanitas"-ra vagy hirdetésre **előfizetési hátralékuk van,** továbbra is Vikol Kálmán bankigazgató cimére: Cluj, Banca Ardeleană (Erdélyi Bank és Takarékpénztár) utalják át, „Humanitas" jelzéssel.

A kiadóhivatal profán cime további intézkedésig: Benkő Gábor Cluj, Str. Bisericei Ort. Rom. 2/b.

BCU Cluj / Central University Library Cluj